

Міністерство освіти і науки України

**Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого**

Харківська асоціація політологів

**УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ:
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
АНАЛІЗ СУЧАСНОСТІ
ТА ПРОГНОЗ МАЙБУТНЬОГО**

Збірник матеріалів XVII Всеукраїнської наукової
конференції викладачів, молодих науковців і студентів

10 грудня 2015 року

Харків
«Право»
2015

УДК 159.9+316.3(05)
ББК 60.562.2
У45

Редакційна колегія:

А. П. Гетьман, доктор юридичних наук, професор (голова);
М. П. Требін, доктор філософських наук, професор;
Л. М. Герасіна, доктор соціологічних наук, професор;
Г. П. Клімова, доктор філософських наук, професор;
С. В. Куцепал, доктор філософських наук, професор;
В. Л. Погрібна, доктор соціологічних наук, професор;
І. О. Поліщук, доктор політичних наук, професор;
В. Д. Воднік, кандидат філософських наук, доцент;
О. В. Волянська, кандидат соціологічних наук, доцент;
В. Я. Зимогляд, кандидат філософських наук, доцент;
І. В. Підкуркова, кандидат соціологічних наук, доцент;
О. М. Сахань, кандидат соціологічних наук, доцент;
І. В. Головка, кандидат політичних наук.

У45 **Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього** : зб. матеріалів XVII Всеукр. наук. конф. викладачів, молодих науковців і студентів, 10 груд. 2015 р. – Х. : Право, 2015. – 744 с.

ISBN 978-966-458-916-8

У збірнику представлені матеріали учасників XVII Всеукраїнської наукової конференції викладачів, молодих науковців і студентів «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього», проведеної 10 грудня 2015 р. Тематика конференції: політична, соціальна та правова сфера українського суспільства, основні історичні етапи розвитку соціально-політичної доктрини, концептуалізація влади у соціально-політичному дискурсі, проблеми розбудови демократичної, правової, соціальної держави і громадянського суспільства в Україні, подолання деструктивних чинників у соціально-політичному житті українського соціуму, національна безпека України, міжнародні відносини в умовах глобалізації, актуальні питання конфліктології та ораторського мистецтва.

Збірник розрахований на студентів вищих навчальних закладів України, які вивчають політологію, соціологію, конфліктологію, основи національної безпеки України і ораторське мистецтво.

УДК 159.9+316.3(05)
ББК 60.562.2

ISBN 978-966-458-916-8

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2015
© Оформлення. Видавництво «Право», 2015

груп суспільства мають бути створені сприятливі умови для існування і розвитку. Коли відбувається олігархізація влади, то загальне благо перестає бути орієнтиром в прийнятті рішень, а виконання функцій, які Г. Алмонд називав «управлінням колективними ресурсами суспільства», суперечить інтересам більшості членів суспільства, оскільки ресурси перерозподіляються таким чином, що збагачується невелика група людей.

Розуміння природи дисфункцій та причин, що їх породжують, дає можливість подолати політичну кризу, підвищити довіру до влади, яка є важливою умовою мобілізації населення на здійснення реформування, модернізації політичної системи.

Клімова Г. П.

доктор філософських наук, професор,
НЮУ імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ: СУТНІСТЬ, ФОРМИ ПРОЯВУ І ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Правовий нігілізм є формою деформації правосвідомості, під якою у сучасній філософсько-правовій літературі розуміють сферу суспільної свідомості, що відображає правову дійсність у формі правових знань і оціночного ставлення до права і практики його реалізації, соціально-правових установок і ціннісних орієнтацій, які регулюють поведінку людей в сфері права [1, с. 38].

За своїм змістом правосвідомість може розрізнятися своєю цілеспрямованістю, тобто бути позитивною чи негативною щодо характеру відображення правової діяльності і ставлення їх носіїв до права, законності, правосуддя тощо. Позитивна правосвідомість припускає в цілому позитивну оцінку правової діяльності. Суб'єкт позитивної правосвідомості сприймає право як реальний та ефективний інструмент, за допомогою якого можна й треба регулювати правостосунки, вирішувати юридичні конфлікти, що виникають та захищати права й законні інтереси в правовому полі.

Деформована правосвідомість характеризується наявністю таких ідей, поглядів, уявлень, почуттів, настроїв, переживань, емоцій, котрі перекручено, неадекватно відображають правову дійсність і виражають негативне ставлення до права, юридичної діяльності тощо. Суб'єкт деформованої правосвідомості сприймає право як неефективну або, більш того, згубну для себе соціально-нормативну систему, обмежуюче-каральну за своїм характером.

Деформована правосвідомість знаходить своє втілення в правовому нігілізмі, який представляє собою деструктивний соціальний феномен, сутність якого — негативне ставлення до права, зневіра в його можливості вирішувати нагальні проблеми так, як того вимагає соціальна справедливість. Він характеризується: по-перше, юридичною некомпетентністю (відсутність правових знань); по-друге, негативною оцінкою права (відкидання його соціальної цінності як найбільш ефективного способу регулювання суспільних стосунків); по-третє, розповсюдженістю навиків та стереотипів неправомірної поведінки.

Правовий нігілізм виникає як наслідок недосконалості права, його інструментарію, дисгармонії соціальних преференцій, державної реалізації права, існуючого правопорядку в суспільстві [2, с. 67]. До цього ж треба додати й такі причини появи правового нігілізму як: незнання права, негативні правові настанови, правова пасивність та протиправна мотивація особистості. Тенденція до збільшення кількості індивідів з такими характеристиками в масштабах всієї країни викликає правову десоціалізацію суспільства. Суб'єкти з низьким рівнем правосвідомості, зазвичай, шукають в юридичних нормах прогалини та «обхідні шляхи» з метою їх використання в своїй діяльності або легкого досягнення власних корисливих потреб. Усі вищезгадані причини призводять до того, що правовий нігілізм прогресує та набуває нових якостей і форм прояву.

Можна виділити найбільш характерні особливості сучасного правового нігілізму. Він, по-перше, має підкреслено демонстративний, вольовий, агресивний і неконтрольований характер; по-друге, є глобальним, масовим, широко розповсюдженим не тільки серед громадян, але й в офіційних державних структурах, законодавчих, виконавчих та правоохоронних органах влади; по-третє, має різноманітні форми прояву — від кримінальних до легальних (легітимних), від парламентсько-конституційних до мітінгово-охлократичних, від «поверхневих» до побутових; по-четверте, має особливу ступінь руйнування, опозиційну або популістську спрямованість, регіонально-національне забарвлення; у п'ятих, зливається з політичним, моральним, духовним й економічним нігілізмом, що утворює разом єдиний деструктивний процес.

Правовий нігілізм має різноманітні форми свого прояву, одною з яких є правовий інфантізм, котрий проявляється в проблемності, нерозвиненості і несформованості правових поглядів, настанов, знань, уявлень. Його формування пов'язано з тим, що представники різноманітних соціальних груп отримали недостатній рівень знань про право й правову дійсність або

мають про них перекручені уявлення. Це не надає можливості правильно усвідомити правову реальність і відповідним чином будувати свою правову поведінку. Найбільш небезпечним проявом даного феномену треба вважати цинізм як відверте-презирливе ставлення до права, правових настанов і правил правової поведінки в суспільстві. Другою формою правового нігілізму виступає правовий негативізм (радикалізм), тобто усвідомлене ігнорування вимог закону, що проявляється в скептичному ставленні до права, навіть до повної невіри в її спроможності. У межах даної форми правового нігілізму формується не тільки неприязнь по відношенню до діючої системи права, а й в цілому під сумнів ставиться спроможність правової регламентації суспільних стосунків.

Правовий негативізм може виражатися в завуальованій формі або носити ярко виражений, відкрито-агресивний характер. У кожному окремому випадку має своє обґрунтування: політичні міркування, небажання брати на себе відповідальність, самовпевненість, впевненість у власній безкарності тощо. Частіше за все негативізм пронизує правосвідомість людей в латентній, завуальованій формі, що виражається в юридичній некомпетентності, низької правової освіченості суб'єкта права, який не знає своїх прав і обов'язків.

Подолання правового нігілізму — процес тривалий і складний, який передбачає зміни об'єктивних факторів життя суспільства і спрямований на створення оновленого соціально-правового середовища [3, с. 110-111]. У системі засобів подолання правового нігілізму пріоритетне значення, поперше, набуває правова політика держави, яка повинна бути підпорядкована завданню утвердження в суспільному житті якісного правового закону, котрий відображав би інтереси особистості, різноманітних соціальних угруповань, відповідав би міжнародно-правовим стандартам, національним правовим традиціям, діючи ефективно; по-друге, подолання правового нігілізму пов'язано також з утворенням якісної системи правового виховання і правового інформування населення, що підвищує правову компетентність громадян; по-третє, перспективним напрямком подолання правового нігілізму може бути загальна юридична освіта, переваги якої містяться в рівному розподілі періодів навчання під час життєвого циклу людини і наданні їй можливості здобувати необхідні юридичні знання, вміння і навички у той момент, коли у неї виникає в них необхідність; учетверте, подолання правового нігілізму пов'язане з поліпшенням механізму правового регулювання суспільних стосунків і правового захисту інтересів громадян і суспільства в цілому.

Література: 1. Клімова Г. П. Правосвідомість: до теорії питання / Г. П. Клімова // Актуальні проблеми інноваційного розвитку. – 2012. – № 2. – с. 35-41; 2. Сафонов В. Г. Поняття правового нігілізму / В. Г. Сафонов // Государство и право. – 2004. – № 12. – С. 65-72; 3. Клімова Г. П. Правове виховання громадян України в сучасних умовах / Г. П. Клімова // Вісник НЮАУ. Сер. Філософія. Філософія права. Політологія. Соціологія. – 2009. – № 1. – С. 108-114.

Кривошеїн В. В.

доктор політичних наук, професор,
Дніпропетровський національний
університет імені Олеся Гончара

СОЦІОЛОГІЯ ПОЛІТИКИ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Важливе місце в процесах диференціації політикознавчого знання посідає соціологія політики. Формування й застосування апарата соціології до вивчення політичної свідомості й громадської думки багато в чому було обумовлено появою таких нових інститутів і структур, як демократичні вибори й плебісцити, виборчі системи й представницькі парламенти. Багатий емпіричний матеріал, отримані теоретичні висновки переконливо свідчать, що в соціологічній науці сформувалася нова, відносно самостійна галузь наукових досліджень — соціологія політики. У сучасному державотвірному процесі соціологія політики стала не просто органічною частиною наукового знання, але і невід’ємним елементом організації духовного життя суспільства. Вона є не лише авторитетною науковою дисципліною, але і могутнім знаряддям формування громадянського суспільства. Як спеціалізована галузь соціологія політики утверджується 1930-50-х рр. Соціологія політики є однією з галузей соціологічного знання, яка вивчає взаємозв’язки між суспільством і державою, суспільством і політичними інститутами, соціальні механізми влади, механізми впливів у суспільстві. У сучасній соціологічній літературі соціологія політики визначається як теорія середнього рівня, що концентрує свою увагу передусім на аналізі взаємодії політики й суспільства; її спеціальний розділ становлять методи і процедури дослідження політичних відносин, процесів і явищ.

На перший погляд соціологія політики й політологія можуть видатися тотожними науковими дисциплінами, оскільки обидві вивчають політику й політичне життя суспільства, політичні процеси, політичні події і політич-